

Aikalaistodistajat muistivat 1600-luvun esivanhempani

Sukututkijan onneksi ihmisillä oli menneinä vuosisatoina tapana käydä käräjillä pienistäkin syistä, isommista kiistoista puhumattakaan. Käräjäpöytäkirjat tarjoavatkin ainutlaatuisen mahdollisuuden kurkistaa tavallisen ihmisen elämään myös ajalta, jolta kirkonkirjoja tai muita tietolähteitä on niukalti. Niistä löytyy myös sukulaisuussuhteita ja joskus jopa aikalaiskertomuksia – tässä tapauksessa todistajien lausuntoja 1600-luvulla eläneistä esivanhemmistani.

Taustaa

Kallion kylän sitkein kiista, ”taistelu perintökirjasta”, käytiin 1760–1772 Buchtien rusthollin ja sen augmentin eli aputilan Mikkolan välillä. Kiista alkoi, kun rusthollari Sakari Bucht sai 1760 yllättäen ostettua kuninkaalliselta kamarikollegiolta Mikkolan itselleen käyttäen hyväksi kruununtilojen muuttuneita perinnöksiostosäädöksiä.

Mikkolan ja rusthollin välinen taisto Mikkolan omistuksesta kesti peräti 12 vuotta. Sen taustaa on tarkemmin kuvattu julkaisussa: <https://tammelanbuchsuku.net/tutkimusartikkelit/taistelu-perintokirjasta-1760-1772/>

Kiistan ytimessä oli kysymys Mikkolan ”maanluonnosta”, eli oliko se isäntiensä omistama perintötila vai kruununtila, johon heillä oli vain hallintaoikeus. Viimeksi mainitussa tapauksessa rusthollilla oli oikeus lunastaa tila omakseen eli ns. perinnöksiosto-oikeus.

Verotusta varten laadituissa maakirjoissa tilojen maanluonto on merkitty yleensä jo 1600-luvulta alkaen. Mikkolan osalta näissä merkinnöissä on puutteita ja horjuvuutta. Kiistan lukuisissa oikeudenkäynneissä jouduttiinkin turvautumaan epäsuoriin todisteisiin.

Mikkolan isännät Jaakko Mikonpoika ja Aatami Heikinpoika riitauttivat perinnöksioston ja nostivat kanteen rusthollari Sakari Sakarinpoika Buchtia vastaan. Kiistaa käsiteltiin kymmenen kertaa kihlakunnankäräjillä vuosina 1761–1767 ja sen jälkeen vielä Turun hovioikeudessa. Välillä jopa ”käytiin kuninkaissa” ja saatiin kuninkaalta muutoksenhakuoikeus. Hovioikeuden pöytäkirjat tuhoutuivat Turun palossa 1827, mutta sen päätös kuitenkin tiedetään, eli Mikkola säilyi itsenäisenä perintötilana.

Kihlakunnankäräjien pöytäkirjat ovat hyvin säilyneet ja löytyvät nykyään digitoituina Kansallisarkiston tuomiokirjakokoelmista. Ne muodostavat ainutlaatuisen tietolähteen Kallion talojen vaiheista aina 1600-luvun puolivälistä alkaen. Osapuolet kun käänsivät kaikki kivet ja kannot osoittaakseen oman näkemyksensä oikeaksi ja toivat käräjille useita vanhoja käräjäpöytäkirjoja ja muita asiakirjoja.

Kolmille käräjille kutsuivat sekä kantajat että vastaaja myös todistajia kertomaan näkemyksiään Mikkolan talon omistuksesta. Seuraavassa nämä todistajankertomukset on esitetty mahdollisimman sanatarkasti (”ord ifrån ord”) suomennettuna, vain joitakin stilisointeja on tehty.

Todistajien kertomukset

Vuoden 1761 syyskäräjillä todistajina olivat **Jaakko Heikinpoika Haudankorvan Kossilasta ja Erkki Heikinpoika Sukulan Tulokkaalta**. He eivät olleet esteellisiä, ja he vannoiivat valan ja todistivat seuraavasti:

Jaakko Heikinpoika kertoi, että hän on nyt yli 70 vuotta vanha, ja nähnyt Mikkolan tilalla nuoruudessaan vanhan miehen Yrjö Sipinpojan, joka oli hänen lankonsa. Tämän jälkeen tilan otti haltuunsa hänen poikansa Mikko Yrjönpoika ja Mikko Yrjönpojan

jälkeen taas tilan jakoivat tämän pojat Jaakko Mikonpoika ja Aatami Heikinpojan isä Heikki Mikonpoika, jotka olivat siis Mikko Yrjönpojan pojat.

Todistaja kertoi, että tila ei ollut koskaan ollut autiona niin pitkälle kuin hän muisti. Hän ei kuitenkaan voinut sanoa, oliko tila ollut verovelvollinen vai ei, koska siitä ei ollut hänelle luettu tai kerrottu.

*Samanlaisen kertomuksen antoi **Erkki Heikinpoika**, joka sanoi olevansa 70-vuotias. Tämän kantajat katsoivat osoittavan, että tila ei ole koskaan ollut autio, vaan aina saman suvun asuttama, ja siksi he katsoivat, että ilman nimenomaista syytä kruununtilaksi merkitty tila olisi kuninkaallisten päätösten mukaan pidettävä perintötilana.*

Vuoden 1766 talvikäräjillä todistajana oli Talsolan kylän vanha talollinen **Juho Pertunpoika Penttilä**, jota vastaan ei esitetty jääviyttä. Hän vannoi todistajavalan ja varoitettiin väärän todistuksen antamisesta. Tämän jälkeen hän kertoi omin sanoin:

Mikkolan tilan aiemman asukkaan Yrjö Sipinpojan leski, Kerttu Tuomaantytär, oli kertonut, että tilaa oli aina pidetty perintötilana, ja että hän yhdessä miehensä kanssa oli sitä viljellyt sellaisena.

Yrjö Sipinpojan jälkeen tilan otti haltuunsa hänen poikansa Mikko Yrjönpoika, jonka pojat Jaakko ja Heikki jakoivat tilan keskenään Mikon kuoltua. Tämän Mikon poika on kantaja Jaakko Mikonpoika, ja toinen poika, Heikki Mikonpoika, on kantaja Aatami Heikinpojan isä.

Todistajan muistin mukaan tila oli ollut täydessä kunnossa, eikä hän ollut kuullut sen olevan kruunulle velkaa. Hän ei kuitenkaan osannut sanoa, miksi tila oli vuonna 1696 siirretty perintötilasta kruununtilaksi. Muita huomautuksia hänellä ei ollut, ja hän poistui oikeudesta todistuksen luettuaan ja vahvistettuaan.

Vuoden 1767 syyskäräjillä todistajina olivat vanhat talolliset **Matti Juhonpoika Sukulan Knaapilta** ja **Juho Tuomaanpoika Riihivalkaman Anttilasta** rusthollari Buchtin kutsumina.

Juho Tuomaanpojan kantajat tahtoivat sulkea pois todistamasta asiassa sillä perusteella, että hänen poikansa on naimisissa vastaaja Buchtin tyttären kanssa, ja että hän muka olisi kantajien suostumuksetta, pelkästään vastaaja Buchtin luvalla, harjoittanut hakkuuta Kallion kylän maalla, minkä vuoksi he aikovat nostaa häntä vastaan kanteen.

Tässä yhteydessä kävi ilmi, että lankoussuhde vastaaja Buchtin ja kutsutun todistajan välillä on sellainen kuin kantajat ovat väittäneet; mutta että hän olisi harjoittanut mitään hakkuuta Kallion kylän maalla, sen todistaja kiisti, sitä suuremmalla syyllä, koska hänellä ei ole tarvetta tehdä hakkuuta, sillä hän on jo kauan sitten tässä suhteessa luopunut Anttilan talon isännyydestä ja nauttii nyt ainoastaan poikansa luona kohtuullista syytinkiä kuolinpäiväänsä asti.

Oikeus kuitenkin katsoi, että lankous ei aiheuta todistajan jääviyttä ja että luvattomasta metsänhakkuusta kantajat voivat erikseen nostaa syytteen.

***Juho Tuomaanpoika**, 77 vuotta vanha, todisti tämän jälkeen, että ei ole nähnyt Mikkolan tilaa autiona, vaan sen suvun asuttamana, joka sillä nyt asuu, kantajan Jaakko Mikonpojan isän Mikko Yrjönpojan otettua tilan haltuunsa isänsä Yrjö Sipinpojan jälkeen; mutta kuka sitä ennen häntä asutti, on todistajalle tuntematon.*

Todistajan sittemmin edesmennyt isä Tuomas Sipinpoika on todistajalle eri tilaisuuksissa kertonut, että Yrjö Sipinpojan olisi pitänyt nauttia vapaavuotia Mikkolan

tilalla, jonka kerrottiin aiemmin olleen rappioutilassa, mutta onko todella niin tapahtunut, on todistajalle tuntematonta. Todistajan mainitun isän oltua toisessa tilaisuudessa puheissa edesmenneen Mikkolan Mikko Yrjönpojan kanssa, oli hän huomauttanut viimeksi mainitulle, ettei tämä ollut perintöalollinen, mutta millä perusteella, sitä todistaja ei osannut selittää.

Hän lisäsi todistajanlausuntoonsa, että hän on kuullut Mikkolan tilan asukkailta ulosmitatun kertyneiden rästien vuoksi kaksi lehmää, jotka otettiin heiltä pois, mutta mitä rästejä tämä oli ollut, ei todistaja osannut valaista, ja sanoi, ettei hän myöskään ollut läsnä tässä ulosotossa.

Matti Juhonpoika, 70 vuotta vanha, todisti, että ei muista, miten Mikkolan tilan laita oli todistajan lapsuudessa, koska todistaja oli nuoruudessaan merimies ja matkusti ulkomailla, mutta sen jälkeen, kun todistaja ennen viimeisintä Venäjän vainon aikaa (pikkuvihaa) sai tilan viljeltäväkseen, on todistaja aina kuullut Mikkolan asukkaiden olevan köyhissä oloissa, ja heillä olisi myös Venäjän vallan aikana ollut verorästejä.

Ja todistaja, joka siihen aikaan oli lautamies, sai pitäjän kruununnimismieheltä määräyksen takavarikoida jonkin verran viljaa rästien vuoksi, mutta minkälaista rästiä se oli ollut, oli todistajalle tuntematonta.

Todistajan ja hänen sittemmin edesmenneen appensa Matti Heikinpojan välillä puheeksi tulleen Mikkolan tilan maanluonnon osalta on mainittu Matti Heikinpoika kertonut, että sotilastorppa oli perustettu Kallion kylään siitä syystä, että Mikkolan tila oli ollut perintötila, mutta siinä määrin kuin se todella oli ollut perintömaata, ei kumpikaan, tämä eikä edellinen kuultu todistaja, osannut sitä valaista; ja sanoi, ettei tiedä asiasta enempää, vaan poistui luetun ja tunnustetun todistajanlausunnon jälkeen.

Todistajien taustoja

Jaakko Heikinpoika Kossila (1691–1768) oli Haudankorvan Kossilan vanha isäntä ja tullut taloon vävyksi 1718. Puoliso oli Kossilan talon tytär Kirsti Martintytär, jonka veli Heikki Martinpoika Kossila oli Kallion Yrjö Sipinpojan lesken Kerttu Tuomaantytären toinen aviomies. Pöytäkirjassa mainittu lankous ymmärrettiin tuohon aikaan nykyistä laajemmin, eli tarkoitti yleensä avioliiton synnyttämää sukulaisuussuhdetta. Joka tapauksessa Jaakko Heikinpoika on varmaan tuntenut hyvin Kerttu Tuomaantytären, Kossilan emännän, joka kuoli 90-vuotiaana vasta 1740. Kertun ensimmäinen aviomies Yrjö Sipinpoika oli kuollut jo 1680.

Erkki Heikinpoika Tulokas (1696–1767) oli Sukulan Tulokkaan talon vanha isäntä. Sukulan Tulokas ja Kallion Mikkola muodostivat yhteisen ruodun No. 5 Uudenmaan läänin jalkaväkirykmentin everstiluutnantin komppaniassa eli ylläpitivät yhteistä ruotusotilasta.

Juho Pertunpoika Penttilä (1680–1766), seppä Talsolan Penttilästä. Vanhin todistajista eli 86-vuotias ja tunsu kertomansa mukaan Yrjö Sipinpojan lesken, joka oli myöhemmin siis Haudankorvan Kossilan emäntä.

Juho Tuomaanpoika Anttila (1701–n. 1770) oli Riihivalkaman Anttilan vanhaisäntä, tullut 1721 vävyksi Vieremän Markkulasta. Hänen poikansa Jaakko Juhonpoika (1729–1794) naimisissa Liisa Sakarintytär Buchtin kanssa. Tästä muodostui käräjillä mainittu ”lankous” Juho Tuomaanpojan ja Sakari Buchtin välille.

Matti Juhonpoika Knaapi (1700–1769) oli Sukulan Knaapin vanha isäntä. Hän mainitsi appensa kertoneen, että ”sotilastorppa oli perustettu Kallion kylään siitä syystä, että Mikkolan tila oli ollut perintötila”. Edellä on jo mainittu, että Sukulan Tulokas ja Kallion Mikkola muodostivat yhteisen ruodun ja sen sotilastorppa oli päätetty sijoittaa Kallion Mikkolan maille.

Yhteenveto

Kallion Mikkolan tilaa ja siitä ositettuja Heikkilää, Jaakkolaa ja Hakalaa on viljellyt sama suku vuodesta 1647 alkaen. Tuoreimman isäntäluettelon on tehnyt Kansallisarkistossa elämäntyönsä tehnyt arvostettu tutkija Matti Walta v. 2019 Hakalan tilalle. Kuvassa on ote tästä isäntäluettelosta vuoteen 1823 asti.

Tilan nimi Mikkola tuli käyttöön vasta Mikko Yrjönpojan aikana. Tila jaettiin sittemmin hänen pojilleen Heikille ja Jaakolle. Näin syntyivät Heikkilän ja Jaakkolan tilat. Synnyinkotini Hakala erotettiin Heikkilästä 160 vuotta sitten ensin torppana, joka sata vuotta sitten itsenäistyi.

Sipi Tuomaanpoika on isälinjainen esi-isäni 11. polvessa ja kiistassa kantajana ollut Mikkola-Heikkilän isäntä Aatami Heikinpoika on esi-isäni 7. polvessa. Myös kiistan toinen osapuoli, Sakari Sakarinpoika Bucht on esi-isäni 7. polvessa, mutta ei isälinjainen.

Käräjillä esiintyneet todistajat muistelevat Yrjö Sipinpoikaa, mutta vanhimmattakaan heistä eivät ole voineet tuntea häntä henkilökohtaisesti, koska Yrjö kuoli jo 1680. Sen sijaan hänen leskensä Kerttu Tuomaantytär kuoli 90-vuotiaana vasta 1740 ja useat todistajat ovat ilmeisesti puhuneet hänen kanssaan.

Todistajat muistavat hyvin Yrjö Sipinpojan pojan Mikon, mutta eivät mainitse Yrjö Sipinpojan jälkeen isäntänä toiminutta Yrjön naimattomaksi jäänyttä veljeä Sipi Sipinpoikaa. Vuonna 1754 kuollut Mikko Yrjönpoika ja hänen poikansa olivatkin jo todistajien aikalaisia.

Harvoin pääsee tutustumaan näin läheisesti kaukaisten esivanhempien elämään aikalaisten kertomana ja virallisesti käräjäpöytäkirjoihin kirjattuna. Mikkolan talon isännät ovat olleet tiedossa asiakirjojen perusteella, mutta todistajien lausunnot muuttavat heidät asiakirjojen nimistä eläviksi ihmisiksi. Ne täydentävät kuvaa heidän elämästään, suhteistaan naapureihin ja sukulaisiin sekä paljastavat jopa uusia tietoja, kuten sotilastorpan perustamisen.

1.	Sipi Tuomaanpoika pso Marketta	1647 - 1672
2.	Yrjö Sipinpoika pso Kerttu Tuomaantytär	1672 - 1679
3.	Sipi Sipinpoika, ed. veli Mikko Yrjönpoika, ed. veljenpoika	1679 - 1694 1694 - 1731
	pso Maria Matintytär	
4.	Heikki Mikonpoika pso Riitta Eliaantytär	1731 - 1747
5.	Aatami Heikinpoika pso Maria Jaakon tytär	1747 - 1791
6.	Erkki Aataminpoika pso Maria Tuomaantytär	1791 - 1823